

ЕРЭ -2023

**2023 сұлта 9 класс пётерекенсене
чйваи чёлхипе патшаләх шайёнче тытмалли
тёп экзаменга
тест ыйтәвёсене хуравлама хатёрленесси**

*Егорова А.С., Чйваи Республикин
вёренү институчён чйваи чёлхипе
литератури кафедрин доценчё*

1-мĕш пай

1 **Текста тимлĕ итлĕр те ăна сывăх изложени сырăр.**

Изложенири сăмах шучĕ 70-тен кая пулмалла мар.

Изложение тирпейлĕ, уçăмлă сырăр.

2-мĕш пай

2-8-мĕш ёссен хуравĕ сăмах (темиçе сăмах) е цифрăсен йĕрки пулма пултарать.

2 **Синтаксис тишкерĕвĕ.**

Текста тĕплĕ, васкамасăр вуласа тухăр.

(1) Пирĕн шкулта библиотека пур. (2) Вăл иккĕмĕш хутри пысăк пĕлĕмре вырнаçнă. (3) Унта хăтлă та тирпейлĕ, çутă та таса. (4) Эпĕ библиотека на час-часах çĕретĕн. (5) Юлашки вахăтра Марина Карягина кĕнекисене вуларăм.

Предложенисен грамматика никĕсне тĕрĕс палăртнă вариантсене кăтартаҫ.

1) библиотека пур (1-мĕш предложени);2) пĕлĕмре вырнаçнă (2-мĕш предложени);3) унта хăтлă та тирпейлĕ (3-мĕш предложени);4) эпĕ çĕретĕн (4-мĕш предложени);5) кĕнекисене вуларăм (5-мĕш предложени).

Хуравĕ: _____

3 **Пунктуаци тишкерĕвĕ.**

Чарăну палли лартмалли вырăнсене кăтартакан цифрăсене сырăр.

Уйăсем (1) пĕрремĕш юрта (2) пирĕн пата çитсеçĕ (3) вĕсен хĕп-хĕрлĕ кăкăрĕсем (4) сарă кавак çурăмĕсем (5) хура пăçсемте (6) сунаçсем (7) шурă юр синче (8) аякрах курăнаççĕ.

Хуравĕ: _____

4 **Синтаксис тишкерĕвĕ.**Вăрçă куши-тертне тĕснĕ ват асаннен йывăр шăти сăмах майлашăвĕн тĕп компонентне сырăр.

Хуравĕ: _____

5 **Орфографи тишкерĕвĕ.**Паллă тунă сăмахсене мĕнле сырнинне тĕрĕс ăнлантарнă хурав варианчĕсен номерĕсене сырăр.1) атте-анне – икĕ хут калакан сăмахсене дефиспа сырмалла;2) икĕ сын – япала ятне ăнлантаракан хисеп ячĕсенче пĕр хупă сас палли сырмалла;3) Пĕтĕм тĕнчери хĕрарăмсен кунĕ – уяв ятĕнче малтанхи сăмахне сĕç пысăк сас паллинчен пуçласа сырмалла;4) райхаçат – мăшăр сăмахсене пĕрле сырмалла;5) каятчĕ – пĕрре иртнĕ вăхăтри глаголсенче 3-мĕш сăпатра пурлă формăра та, çуклă формăра тч-па сырмалла.

Хуравĕ: _____

Текста вуласа тухăр та 6-9-мĕш ёссене тăвăр.

(1) Учитель... (2) Çак сăмах пуриншĕн те сывăх, хаклă. (3) Учитель кашни ачана пĕлĕ тĕнчин алăкне уçма пулăшат, пурнăçра тĕрĕс сул суйласа илме, лайăххине усаллинчен уйăрма, тăван халăхшăн уçаллă сын пулма вĕрентет. (4) Кашни вĕрентекенех хайĕн вĕренеке нĕсем сапăр та хастар чун-чĕреллĕ сынсем пулчăр тесе тăрăшат, ыра шухăш-ĕмĕтпе пурăнать.(5) Учитель ёç – савăплă ёç, сав вăхăтрах йывăр та. (6) Ачасене таса чунпа юратакан, хисеплекен, тимлĕ итлеме пĕлекен сын кăна учитель ятне тивĕç. (7) Унăн тĕп тĕллевĕ – ачасене вĕренĕре ёлкĕрсе пыма, ёçчен, ыра кăмăллă, таса чунлă, сынна инкекре пулăшма, сын ёçне каклама, çут санталăка упрама, илемлĕхе курма, туйма, чĕр чунсене юратма, аслисене хисеплеме, кĕçĕннисене пулăшма вĕрентессе. (8) Учитель анне пекех: кашни ачан пурнăçĕпе, савăнăçĕ хуйхипе пурăнать. (9) Кашни вĕренеке хай ачине юратнă пек юрата, йывăр вахăтра пулăшат, унпа пĕрле савăнать те, кулянать те.(10) Учитель – кашни ача шăпинче ыра йĕр хăваракан, кашни ачана унăн ас-танĕпе кăмăлне сирĕплетсе, пултарулăхне аталантарса пурнăç çулĕ çине каларакан. (Лариса Петрова * сырни тăрăх.)* Лариса Петрова (1990) – чăваш сыравçи, журналистчĕ.6 **Текст содержанияйĕн тишкерĕвĕ.**

Текст содержанияйĕпе хăш предложенисем тўр килеççĕ?

1) Кашни вĕрентекенех хайĕн вĕренеке нĕсем сапăр та хастар чун-чĕреллĕ сынсем пулчăр тесе тăрăшат, ыра шухăш-ĕмĕтпе пурăнать.

2) Ачасене таса чунпа юратакан, хисеплекен, тимлĕ итлеме пĕлекен сын кăна психолог ятне тивĕç.

3) Учитель кашни ял сыннин пурнăçĕпе, савăнăçĕ-хуйхипе пурăнать.

4) Кашни вĕренеке хай мăнукне юратнă пек юратать, йывăр вăхăтра пулăшат, унпа пĕрле савăнать те, кулянать те.

5) Учитель – кашни ача шăпинче ыра йĕр хăваракан, кашни ачана унăн ас-танĕпе кăмăлне сирĕплетсе, пултарулăхне аталантарса пурнăç çулĕ çине каларакан.

Хуравĕ: _____

7

Илемлĕх мелĕсене тишкерни.

Танлаштаруллă предложени(сен) номерне кăтартăр.

- (1) Çак сăмах пуриншĕн те çывăх, хаклă.
- (2) Кашни вĕрентекенех хайĕн вĕренекенĕсем сапăр та хастар чун-чĕреллĕ сынсем пулччăр тесе тăрăшат, ыраш шухăш-ĕмĕтпе пурăнать.
- (3) Учитель ёçĕ – савăплă ёç, çав вăхăтрах йывăр та.
- (4) Ачасене таса чунпа юратакан, хисеплекен, тимлĕ итлеме пĕлекен сын кăна учитель ятне тивĕç.

(5) Учитель анне пекех: кашни ачан пурнăçе, савăнăçĕ-хуйхипе пурăнать.

Хуравĕ: _____

8

Лексика тишкерĕвĕ.

Савăнать сăмахан (9-мĕш предложени) антонимне текста тупса çырăр.

Хуравĕ: _____

2-8-мĕш ёссен хуравĕсене хурав бланкне куçарса çырма ан манăр. Кашни ёçĕн хуравĕ тĕрĕс номерне тăнипе тăманнине тепĕр хут пăхса тухăр.

3-мĕш пай

2-мĕш пайра вуланă текстпа усă курса 9.1, 9.2 е 9.3 ёссенчен пĕрне тăвăр. Хайлав сырас умĕн суйласа илнĕ ёçĕн номерне палăртăр: 9.1, 9.2 е 9.3.

9.1

«Тавах Спре, вĕрентекен!» темăпа калăпăшĕпе пысăках мар (70 сăмахан кая ан пултăр) аслав хайлавĕ çырăр. Тема пирки хăвăр мĕн шухăшланине усса парăр.

Хăвăр шухăшăра икĕ тĕслĕхпе (аргументпа) ёнентерĕр: пĕр тĕслĕхне итленĕ текстран, теприне вуланă текстран илĕр. Çакна тума аславан ёнентерĕ мелĕсемпе (кўртĕм сăмахсемпе, ыйтупа хурав пĕрлĕхĕпе, пиркепе следстви, условие следстви, тĕллевпе услови, хирĕçлев сыханăвне палăрткан чĕлхе мелĕсемпе) сахалтан та икĕ хут усă курăр.

Тĕслĕхе предложение цитатăласа е унăн номерне кăтартса илсе парăр.

Сочинени калăпăшĕ 70 сăмахан кая пулмалла мар.

Енчен те эсир экзаменра итленĕ тата вуланă текстсене ним улăштармасăр çырсă илетĕр пулсан – ёçĕре 0 балл лартса хакласăçĕ.

Сочинение тирпейлĕ, усăмлă çырăр.

9.2

Вуланă текстра палăртнă «Учитель – кашни ача шăпинче ыраш йĕр хăваракан, кашни ачана унăн ас-тăнĕпе кăмăльне сирĕpletсе, пултарулăхне аталантарса пурнăç сўлĕ çине кăларакан» шухăша усса парса калăпăшĕпе пысăках мар (70 сăмахан кая ан пултăр) аслав хайлавĕ çырăр.

Хăвăр шухăшăра вуланă тексти икĕ тĕслĕхпе (аргументпа) ёнентерĕр: Çакна тума аславан ёнентерĕ мелĕсемпе (кўртĕм сăмахсемпе, ыйтупа хурав пĕрлĕхĕпе, пиркепе следстви, условие следстви, тĕллевпе услови, хирĕçлев сыханăвне палăрткан чĕлхе мелĕсемпе) сахалтан та икĕ хут усă курăр.

Тĕслĕхсене предложение цитатăласа е унăн номерне кăтартса илсе парăр.

Сочинени калăпăшĕ 70 сăмахан кая пулмалла мар.

Енчен те эсир экзаменра вуланă текста ним улăштармасăр çырсă илетĕр пулсан ёçĕре 0 балл лартса хакласăçĕ.

Сочинение тирпейлĕ, усăмлă çырăр.

9.3

Вĕрентекен тенине Эсир мĕнле аңланатăр? Хăвăр панă определение усса парăр. «Кам вăл вĕрентекен?» темăпа калăпăшĕпе пысăках мар (70 сăмахан кая ан пултăр) аслав хайлавĕ çырăр. Тезис вырăнне Хăвăр панă определенипе усă курăр. Тезиса аргументлама икĕ тĕслĕхпе (аргументпа) усă курăр: пĕр тĕслĕхне вуланă текстран, теприне Хăвăр пурнăçăр опытĕнчен илĕр. Çакна тума аславан ёнентерĕ мелĕсемпе (кўртĕм сăмахсемпе, ыйтупа хурав пĕрлĕхĕпе, пиркепе следстви, условие следстви, тĕллевпе услови, хирĕçлев сыханăвне палăрткан чĕлхе мелĕсемпе) сахалтан та икĕ хут усă курăр.

Тĕслĕхе предложение цитатăласа е унăн номерне кăтартса илсе парăр.

Сочинени калăпăшĕ 70 сăмахан кая пулмалла мар.

Енчен те эсир экзаменра итленĕ тата вуланă текстсене ним улăштармасăр çырсă илетĕр пулсан – ёçĕре 0 балл лартса хакласăçĕ.

Сочинение тирпейлĕ, усăмлă çырăр.

Кашни ёçĕн хуравĕ тĕрĕс номерне тăнипе тăманнине тепĕр хут пăхса тухăр.

2-мёш пай

2-8-мёш ёссен хуравё сăмах (темиşe сăмах) е цифрăсен йёрки пулма пултарать.

2-мёш пайăн 2-8-мёш ёсёсене тёрёс тусан шукул ачи кашни ёсшён 1-ер балл илет.

Хурав тёрёс пулмасан е вăл пачах пулмасан — 0 балл лартаççё.

2-мёш пайăн 2-8-мёш ёсёсене тёрёс тусан пётёмпе 7 балл пухма май пур.

Текста тѣплѣ, васкамасър вуласа тухър.

(1)Пирѣн шкулта библиотека нур. (2)Въл иккѣмѣш хутри пысак нүлѣмре вырнасна. (3)Унта хятлă та тирнейлѣ, сутă та таса. (4)Эпѣ библиотекăна час-часах сүретѣп. (5)Юлашки вăхăтра Марина Карягина кѣнекисене вуларăм.

Предложенисен грамматика никѣсне тѣрѣс палъртнă вариантсене кăтартър.

- 1) библиотека нур (1-мѣш предложени);*
- 2) нүлѣмре вырнасна (2-мѣш предложени);*
- 3) унта хятлă та тирнейлѣ (3-мѣш предложени);*
- 4) эпѣ сүретѣп (4-мѣш предложени);*
- 5) кѣнекисене вуларăм (5-мѣш предложени).*

Хуравѣ: _____

3 Пунктуаци тишкерёвё.

Чарăну палли лартмалли ыра̃нсене кăтартакан
цифрăсене ыра̃р.

*Уйăнсем (1) пёрремёш юрпа (2) пирён пата ытеççё
(3) вёсен хёп-хёрлё кăкăрёсем (4) сарă кăвак ыра̃мёсем
(5) хура пуçёсемне (6) ыначёсем (7) шура̃ юр ыинче (8)
аякранах кура̃наççё.*

Хуравё: _____

*Върсă нуши-тертне тўснё ват асаннен йывър шайи
сăмах майлашăвён тёп компонентне сырър.*

Хуравё: _____

4 Орфографи тишкерёвё.

- 1) *атте-анне* – икё хут калакан сәмахсене дефиспа сырмалла;
- 2) *икё сын* – япала ятне әнлантаракан хисеп ячәсенче пёр хупа сас палли сырмалла;
- 3) *Пётём тёнчери хёрарәмсен кунё* – уяв ятёнче малтанхи сәмахне сеш пысак сас паллинчен пусласа сырмалла;
- 4) *райхаҗат* – мәшәр сәмахсене пёрле сырмалла;
- 5) *каятчё* – пёрре иртнё вәхәтри глаголсенче 3-мёш сәпатра пурла формәра та, сукла формәра *тч*-па сырмалла.

Хуравё: _____

Текста вуласа тухър та 6-9-мёш ёсене тавър

(1)Учитель... (2)Çак сáмах пуриниён те сываҳ, хаклă.

(3)Учитель кашни ачана пёлү тёнчин алăкне усма пулăшатъ, пурнăсра тёрёс сул суйласа илме, лайăххине усаллинчен уйăрма, тăван халăхшăн усăллă сын пулма вёрентет. (4)Кашни вёрентекенех хайён вёренекекене сем сапър та хастар чун-чёреллэ сынсем пулччър тесе тăрăшатъ, ыра шухăш-ёмётне пурăнатъ.

(5)Учитель ёсё – сáваплă ёс, çав вăхăтрах йывър та. (6)Ачасене таса чунна юратакан, хисеплекен, тимлэ итлеме пёлекен сын кăна учитель ятне тивёс. (7)Унăн тей тёллевё – ачасене вёренюре ёлкёрсе пыма, ёсчен, ыра кăмăллă, таса чунлă, сынна инкекре пулăшма, сын ёсне хаклама, çут çанталăка упрама, илемлэхе курма, туйма, чёр чунсене юратма, аслисене хисеплеме, кёсённисене пулăшма вёрентесси.

(8)Учитель анне пекех: кашни ачан пурнăсёне, савăнăсё-хуйхипе пурăнатъ. (9)Кашни вёренекекене хай ачине юратнă пек юрататъ, йывър вăхăтра пулăшатъ, унна пёрле савăнатъ те, кулянатъ те.

(10)Учитель – кашни ача шăпинче ыра йёр хăваракан, кашни ачана унăн ас-тăнёне кăмăлне сирёплетсе, пултарулăхне аталантарса пурнăс сулэ сиёне кăларакан. (Лариса Петрова сырни тăрăх.)

Текст содержания хай предложенисем тўр килеҫе?

1) Каши вёрентекенех хайё вёренекенёсем сапәр та хастар чун-чёреллё сынсем пулччәр тесе тәрәшатъ, ыра шухай-ёмётне пурәнать.

2) Ачасене таса чунна юратакан, хисеплен, тимлё итлеме пёлен сын кәна психолог ятне тивёс.

3) Учитель каши ял сыннин пурнәсёне, савәнәсё-хуйхине пурәнать.

4) Каши вёренекене хай мәнукне юратнә пек юратать, йывәр вәхәтра пуләшатъ, унна пёрле савәнать те, кулянатъ те.

5) Учитель – каши ача шәпинче ыра йёр хәваракан, каши ачана унан әс-тәнёне кәмәлне сирёплетсе, пултаруләхне аталантарса пурнәс сулё сине кәларакан.

Хуравё: _____

Танлаштаруллӑ предложени(сен) номерне кӑтартӑр.

(1) Ҷак сӑмах пуриниӧн те ҫывӑх, хаклӑ.

(2) Кашни вӧрентекенех хӑйӧн вӧренекеӧсем сапӑр та хастар чун-чӧреллӧ ҫынсем пулччӑр тесе тӑрӑшатӑ, ыра шухӑш-ӧмӧтне пурӑнатӑ.

(3) Учитель ӧҫӧ – сӑваплӑ ӧҫ, ҫав вӑхӑтрах йывӑр та.

(4) Ачасене таса чунпа юратакан, хисеплекен, тимлӧ итлеме пӧлекен ҫын кӑна учитель ятне тивӧҫ.

(5) Учитель анне пекех: кашни ачан пурнӑҫӧне, савӑнӑҫӧ-хуйхиӧне пурӑнатӑ.

Хуравӧ: _____

Савънатъ сâмахън (9-мёш предложени) антонимне
текстра тупса ғырър.

Хуравё: _____

**2-8-мёш ёссен хуравёсене хурав бланкне
кусарса ырма ан маняр. Кашни ёсён хуравё тёрёс
номерпе танипе таманне тепёр хут пяхса тухяр.**

Ёс номерё	Тёрёс хурав
2	14<e>41
3	345<e>çак цифрăсен кирек мёнле йёрки
4	йывăр шăпи
5	23<e>32
6	15<e>51
7	5
8	кулянать

Вăхăтпа пĕлсе усă курăр!

Ёсĕн иккĕмĕш пайне тума **40** минут уйăрассĕ. Çак вăхăтра иккĕмĕш (вуланă) текста тимлĕ вуласа тухмалла, пĕрремĕш (итленĕ) текстпа танлаштармалла тата тест ыйтăвĕсене хуравламалла.

Экзаменра Һнаҗу сунатҺәр!